

Тема: "Руська трійця"

План

1. М.Шашкевич і літературно-громадське угруповання "Руська трійця".
2. Оригінальна творчість І.Вагилевича.
3. Творча спадщина Я.Головацького.

Література

1. Бовсунівська Т. Становлення естетики у західноукраїнських землях // Бовсунівська Т. Історія української естетики I пол. XIX ст. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2001. – С. 274-288.
2. Гончар О. Проза // Історія української літератури XIX століття: У 2 кн. – кн. 1: Підручник / Жулинський М. – К.: Либідь, 2005. – С. 543-568.
3. Гречанюк С. "Добридень, падре", або Маркіян Шашкевич: три дороги Руської трійці" // Урок української. – 1999. – № 9-10. – С. 36-43.
4. Культурно-літературне відродження в Західній Україні // Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX ст) / Хропко П. та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 439-491.
5. Франко І. М.Шашкевич і Галицько-руська література // Зібр. тв.: У 50-ти т. – Т. 29: Літературно-критичні праці (1893-1895). – К.: Наукова думка, 1981. – С. 249-258.
6. Шалата М. Літературно-художня спадщина // Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 130-198.

Початок відродження Галичини пов'язують з виходом у світ альманаху "Русалка Дністровая" (1837), який сприймався як маніфест визвольного руху, з діяльністю гуртка "Руської трійці" (рік заснування 1832) – М.Шашкевича, "батька нового, народного галицько-руського письменства" (І.Франко), І.Вагилевича, Я.Головацького, метою яких було духовне відродження на засадах народності. Вони були першими письменниками демократичного напрямку в Західній Україні. Це перші борці народної свідомості, за якими пішли молодші товариші – Микола Устинович, Рудольф Мох, Антін Могильницький, Йосафат Бобринський, Михайло Мінчакевич. Вирішуючи проблему єдиної України, вони спиралися на суто народні твори: "Енеїда" І.Котляревського, повісті Г.Квітки-Основ'яненка. Листування і зустрічі з теоретиками романтизму Східної України надавали їм змогу побачити себе у загальноукраїнському контексті. З часом "Руська трійця" налагоджує зв'язки з діячами слов'янського відродження: Я.Колларом, Ф.Курелацем, С.Гощинським та ін.

Щоб підкреслити етногенетичний і культурний зв'язок свого краю з давньоруською традицією, члени гуртка прибрали слов'янські імена: Шашкевич – Руслан, Вагилевич – Далибор, Головацький – Ярослав. Девізом гуртківців стали слова: "Йти в народ... вчитися у нього мудрості".

Маркіян Шашкевич (1811-1843)

Народився 6 листопада 1811 року в с. Підлисса Золочівського повіту на Львівщині в сім'ї священика. Вчився спочатку у сільського дяка, потім – у Золочівській німецькій школі, а згодом – у Львівській та Бережанській гімназіях, потім вступив до Львівської духовної семінарії (1829-1838),

вихованці якої водночас були слухачами курсу філософії в університеті. Умови навчання були важкими, бо рідна мова переслідувалася, хто забувався і говорив українською, той мусив носити на шиї важку книжку, як покарання, доки не ловив на цьому свого товариша.

У лютому 1830 р. його виключили із семінарії. Перерва у навчанні тривала до 1833 року. Жив у дядька по матері Захара Авдиківського – управителя міського будинку убогих. Навчав грамоті дітей, переписував службові папери. Почав відвідувати лекції з філософії у Львівському університеті, знайомиться з творами Шафарика, Лінде, з історичними дослідженнями Бантиш-Каменського. З 1838р. і до кінця життя був священником. Юлія Крутинська стала його дружиною. Волею консисторії та митрополита його переводили дедалі в глухіші і бідніші села: Гумніська, Нестаничі, Новосілки Ліські, де він і помер – давно вже хворий, відірваний од друзів. Радів альманаху "Ластівка", працював, аж доки не спаралізувало, відібрало зір, слух.

У 1833 р. організував гурток "Руська трійця". Спочатку так називали трьох друзів: М.Шашкевича, Я.Головацького, І.Вагилевича, а потім весь гурток. Організація, яка проіснувала до 1837 року, стала посестрою Кирило-Мефодіївського братства на галицькому ґрунті, хоч з іншими цілями та ідейною платформою. Її члени при вступі зобов'язувалися протягом життя працювати на користь народу, розвивати його культуру. В умовах австро-цісарського монархізму, коли на західноукраїнських землях не було жодної української школи, установи, книги чи газети, гуртківці "ходили в народ", збирали фольклор, досліджували старовину, писали твори рідною мовою.

Перший рукописний збірник віршів народною мовою під заголовком "Син Русі" (15 поезій) 1833 року вражав своєю щирістю, закликом до єдності, до спільної праці. Це був тільки перший крок, збірку не збиралися друкувати. Через рік був укладений новий збірник "Зоря", призначений до друку. На жаль, рукопис не зберігся, збірник не пропустила цензура. До нього входили фольклорні та оригінальні твори, а також стаття М.Шашкевича про Б.Хмельницького. Цей альманах утверджував ідеї визвольної боротьби, єднання українців з братніми слов'янськими народами і тому мав виразний загальноукраїнський характер.

У 1836 р. виходить брошура "Азбука", в якій М.Шашкевич виступив проти спроб запровадити в українське письменство латинський алфавіт. Того ж року укладає для дітвори першу українську читанку. У 1835-1836 роках М.Шашкевич робить новий сміливий крок – дає почин виголошенню церковних проповідей українською мовою.

Гурток продовжував діяти, до нього прибували все нові сили. У 1837 році надрукована тисячним тиражем збірка "Русалка Дністровая". "Так і не довелось русалці вийти з Дністра...", – писав Р.Горак. 800 книг у Львові потрапили під "арешт", уціліли тільки 200 примірників, які, як кажуть, погоди зробити не могли. Сучасник майже нічого майже нічого не знав про неї. Про її значення, її тріумф заговорили згодом, але й пізнішій генерації вона видалася винятком із загалу. Доля "Русалки Дністорової" трагічна, оскільки в ній відбилася тогочасна доля народу, розчакнутого між двома імперіями, і найперше – тих мільйонів українців, які під скіпетром австрійського монарха перебували в такому стані

безсловесності, що вже й не годні були почути звернене до них слово. Альманах багатьом відкрив очі на факт незаперечний – у складі Австрійської імперії є народ, який відчуває свою єдинокровність з тими, хто опинився в межах імперії Російської, і народ цей прагне вийти на історичну арену, розвивати освіту й культуру від рідного кореня.

У "Критичних письмах о галицькій інтелігенції" І.Франко точно окреслив давню проблему українського народу – відсутність національно свідомої інтелігенції, здатної виступати від імені народу, чи хоча б розуміти його прагнення. Йому належить найглибша оцінка "Русалки Дністрової". І.Франко пропонував поглянути на цю безневинну книжечку, в якій "нема ні ясних ідей, ні сміливих намогів революційних, ні навіть ярок образів або виразних згадок про жите народа", й запитував: "Яка була причина тої бурі, котру вона викликала? Чи мали за що сторожі порядку так люто нападати на неї?" Сам же й відповідав: мали! Бо вона, "хоч і який незначний єї зміст, які неясні думки в ній висказані, – була свого часу явищем наскрізь революційним". Її революційність у тому, що вона заперечила традиції церковні й мовні, тобто те, що примушувало літературу "стати кастовою, зречися всякого поступу, власної критики, всякої живішої мислі". Збірник постав зовсім з іншого способу мислення, аніж той, який нав'язувала церква, і про світські, живі речі писалося вже не мертвою церковно-слов'янщиною, а мовою, зрозумілою народу.

"Русалка Дністрова" зародилася не на порожньому місці. Національне життя українців ніколи не завмирало (варто згадати священика Лісковацького, який ще на початку XIX століття писав "пречудної краси і простоти" поетичні твори українською мовою).

О.Білецький писав, що передмову до "Русалки Дністрової" можна розглядати як свого роду "маніфест" відродження української літератури в межах Галичини. Композиція альманаху продумана. Відкриває його епіграф Яна Коллара: "Не з сумних очей, а з пильних рук надія квітне", далі подано "Передслів'я", а потім 4 розділи, що взаємно доповнюють один одного: "Пісні народні", "Складання", "Переводи" і "Старина". До другого розділу ввійшли оригінальні твори гуртківців. Наскрізна ідея "Русалки Дністрової" – єдність українського народу над Дніпром і над Дністром. Це перша в новій українській літературі книга, що подібно до "Подорожі з Петербурга в Москву" та інших "неблагонадійних" видань, потрапила під заборону, а її творці – перші в цій літературі письменники, зазнали урядових переслідувань. Перед Шевченковим "Кобзарем" Україна не мала такого народного духом і демократичного змістом видання.

М.Шашкевич висловив думку, що давнина, історія – це не те, що назавжди відійшло в минуле і в'яне у пам'яті людей та на пожовклих листках паперу. Це – "піснь хороша, дзвеняча, що різним способом у наші часи загомонує, що різним настроєм озивається з передвіка до нас...". Тут "лице століть". У ній онук побачить усю життєву дорогу народу: як жили діди, батьки, як думали, яка їх мова. А потім кинув докір сучасникам: "Чужина нас займає, чому ж би нашіна не прилягла до серця, не промовила до душ наших сильним словом?" Кажучи про "нашину", він мав на увазі старовину.

Літературна діяльність М.Шашкевича припадає на 1833-1843 рр. Творчий і науковий доробок М.Шашкевича складається з понад тридцяти віршів,

незавершеної поеми "Перекинчик бісурманський", казки "Олена", переспівів і перекладів з давньоруської, чеської, сербської, польської та грецької мов, кількох статей і нотаток. Зберігся переспів М.Шашкевичем "Плачу Ярославни". Поетичну творчість М.Шашкевича розглядаємо як явище, в якому здійснювалася еволюція од преромантизму до романтизму.

У поетичній спадщині М.Шашкевича можна виділити три групи віршів: історичні, громадянська та інтимна лірика.

До історичних творів відносимо "Хмельницького обступленіє Львова", "О Наливайку", "Болеслав Кривоустий під Галичем, 1139", "Мадей" та незакінчену поему "Перекинчик бісурманський".

У поезії "Хмельницького обступленіє Львова" йдеться про достовірні події – облогу галицької столиці, де засіли польські пани, військами Б.Хмельницького у 1648 році. Гетьман не бажав руйнувати старовинне місто і проливати братню кров, тому зажадав викуп: 200.000 червінців і краму на півмільйона. У творі умови видозмінено. Розповідається про це у формі історичних дум. У творі відчутний вплив відомої в Галичині історичної думи "Облога Львова". Подібність настільки велика, що окремі рядки обох поезій майже ідентичні. Правда, і сам автор натякав на наслідування, поставивши підзаголовок "Строєм народної пісні". Поезії властива типова для романтичного методу гіперболізація можливостей героя: "Як будете битися, / Мечами рознесу мури високії, / А кіньми розорю двори біленькії".

У змалюванні гетьмана поет орієнтувався на народну традицію. За допомогою гіперболічної метафори надає йому незвичайної сміливості, сили і мужності:

Як гетьман Хмельницький кіньми на вернув –
Та й Львів здвигнув;
Як гетьман Хмельницький шаблею звив –
Та й Львів ся поклонив.

Шашкевичів персонаж не схожий на бунтаря-одинака, байронівського героя з його світовою скорботою, він – лідер, вождь, гетьман повсталого народу, що прагне звільнити Україну від польсько-шляхетських загарбників.

Діяльність членів "Руської трійці" була спрямована на єднання зі своїми єдинокровними братами на Сході, тому і звернувся поет до образу Б.Хмельницького, який мріяв про соборну Україну, керував нею з поля бою, пишучи дрібні листи і розсилаючи їх гінцями-козаками "по всій Україні". Цим ліричним твором М.Шашкевич започаткував нову тематику у літературі, що була розрахована на пробудження національної самосвідомості співвітчизників.

У сюжетній основі вірша "О Наливайку" – історичний факт: бій повстанців під керівництвом С.Наливайка, що об'єдналися із запорожцями, очолюваними гетьманом Г.Лободою, з польсько-шляхетським військом під Білою Церквою у квітні 1596 року. Сили були нерівні. Восьмитисячне козацько-селянське військо не змогло протистояти сорокатисячній армії ворога: було вбито й поранено близько двох тисяч воїнів, гетьману Шаулі відірвало руку, поранено Наливайка – військо відступило. Але для польського гетьмана Станіслава Жолкевського була Піррова перемога (сумнівна): він зазнав тяжких втрат, не наслідився переслідувати повстанців. Звідси й оптимістичний тон поезії, наче йдеться про якийсь тріумф, возвеличення могутності козацького

війська. Наливайко втік від ворогів. Автор свідомо обрав таку розв'язку, обминаючи трагічні події, пов'язані з іменем ватажка, які не замовчує історія. Незабаром після битви, описаної М.Шашкевичем, стався розбрат, у якому було вбито гетьмана Лободу, обраного після поранення Шаули. Згодом прибічники Лободи, старшини і заможні козаки, видали Наливайка полякам, а змучених облогою повстанців переконали скласти зброю. Не дотримавши умов перемир'я, поляки вдерлися до табору і вчинили розправу над беззбройними жінками і дітьми. Наливайка близько року жорстоко катували. За народними переказами, його садили на розпечену мідну кобилу і одягали на голову розпечену корону; за літописними свідченнями, його було спалено живцем з наказу короля. Насправді ж ватажка повстанців четвертовано на Варшавському сеймі, а шматки його тіла були порозвішувані на палях по вулицях і майданах польської столиці.

Понурою, темною барвою виступає в творі ворожа сила: "Не мрячка то осідає, не туман лягає, / Гей, то ляхів сорок тисяч в похід виступає". Ставлення до ворога підкреслено епітетом "вражі ляхи" та порівнянням їх із "чорними воронами", що "налетіли з чужих сторін".

Але тон вірша лагіднішає, коли мова заходить про козацькі полки. М.Шашкевич як романтик змальовує історичне тло передусім для того, щоб за принципом асоціації торкнутися злободенних питань, зігріти надією народ, підтримати його в боротьбі.

Образ ватажка змалювано в дусі народної історичної пам'яті. Із байронівським героєм його ріднить прагнення свободи народу та особистості. Наливайко – патріот України, за волю якої веде боротьбу.

У художньому відтворенні подій М.Шашкевич іде від народного світорозуміння історичного минулого: виражає романтичну модель історії та авторську ідею: "Лучче борба нещаслива, як нинішня тихота".

У поезії "Болеслав Кривоустий під Галичем, 1139" почерпнута з історичних джерел справжня подія – звитяга русичів над польським королем Кривоустим. Тут прославлено руського князя Ярополка.

У "Згадці" минуле різко контрастує з темним сучасним: "Заспіваю, що минуло, / Передвіцький згану час, – / Як весело колись було, / Як то сумно нині в нас!" – автор пояснює, чому він згадує минуле.

Коли в ранніх історичних поезіях письменника викриття тодішнього ладу виступає у напівприхованій формі, то тут воно уже відверте. І не диво, що "Згадка" насторожила тих, від кого залежала доля "Русалки Дністрової". Давня Слов'янщина бачиться авторові гігантом, країною радості, краси та суспільної досконалості, царством всеслов'янського єднання: "Із русина щирою груди / В побратимий летить край, / Побратимі де суть люди, – / Поза Волгу, за Дунай".

Отже, в історичних творах М.Шашкевича звучить ідея єдності руських земель, народу України, засудження шляхти, уславлення ватажків визвольної боротьби.

Творів, що відносяться до громадянської лірики, небагато: "Руська мати нас родила", "Другові", "Слово до читателів руського язика", "Побратимові, посилаючи ему пісні українські", "Веснівка". У них образ автора-патріота, який репрезентує молоді сили народу.

У "Слові..." закладена ідея патріотизму. Просвітительська настанова у

зверненнях до "юних друзів": "Ум охота хай засяде", "Разом к світлу!", "Гоніть з Русі мраки тьмаві".

У творах на сучасну поетові тематику зі злободенними мотивами ще повніше розкривається ідейне обличчя автора, його світогляд і програма дій. Коли галицька інтелігенція, запобігаючи перед сильними світу, втрачала основу духовного життя, він писав:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила...
Чому мова їй немила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбаєм?...

Поезія "Руська мати нас родила" – гімн, у якому звучить заклик не соромитися рідної мови, культури. М.Шашкевич, як і його друзі, був поборником возз'єднання всіх українських земель. Поетові дороги – це вся Україна, а його мрія, щоб пісня вільно літала по світу.

Своєрідний у доробку поета сонет "До". Це гімн розуму, всевладній людській думці, яка, на переконання автора, має необмежені можливості. Все може осягти "...ум сильний, високий, / Ум, що го вічна доброта повила, / Ум, що го красна природа зростила..." М.Шашкевич не тільки закликає до праці, до дії, але і до самовдосконалення. Розум він підносить на п'єдестал, та не заперечує існування надприродної сили – "вічної доброти".

Кращі вірші М.Шашкевича про кохання "Вірна" й "Туга". Реальні життєві почуття, чекання справжнього кохання, а потім і зустріч з ним знайшли вияв у віршах-піснях "Туга за милою", "До милої", "Думка". Поет використовує тут фольклорні атрибути. Та й самі бажання ліричного героя – традиційні: йому хочеться подивитись у сивенькі очі коханої, натішитися ручками білими, личком рум'яненьким, словами милими; його кохана незвичайної вроди.

Цілком справедливо зазначав І.Франко: "Новим був дух Шашкевичевої поезії – свіжий і оригінальний, новим був той її індивідуальний, суб'єктивний характер, що дає нам можливість із-за кожного твору... бачити особистість поета, його симпатичну вдачу і щире серце".

Плідною була діяльність М.Шашкевича-перекладача: ним перекладено шість сербських пісень, що ввійшли до "Русалки Дністрової", (майже всі вони побутового плану). У них йдеться про молоду сільську дівчину, яка мріє про особисте щастя.

Мотиви знедоленості, сирітства, самотності наявні в низці поезій: "Розпука", "Місяченько круглоколий...", "Лиха доля", "Над Бугом", "Підлиссе", "Сумрак вечірній". Ці твори – романтична сповідь серця. Смуток був своєрідною формою протесту особистості проти гноблення становища. Введення мотивів страждання, меланхолії з приводу власної нещасливої долі давало змогу зобразити людину як особистість.

Отже, основою поетичної творчості М.Шашкевича була глибока народність.

Особливе місце у його спадщині належить першому взірцю західноукраїнської прози, романтичній новелі – "Олена". М.Шашкевич виступає першовідкривачем теми антифеодального повстання в українській

романтичній прозі: тема була в тогочасній літературі була новою, адже про опришків тут йдеться у позитивному плані. М.Шашкевич зняв з опришків пляму грабіжництва, накинену представниками влади, так як це зробив Т.Шевченко щодо гайдамацького руху.

У казці розповідається про одруження сільського парубка Семенка з красунею Оленою, що, як "русалочка, гарна". Молодий іде у Добровниці запрошувати пана на весілля, бо так велів звичай. Але після цих відвідин втікає до лісу. Семенко, зустрівши біля багаття ватагу – кільканадцять бородачів, злякався... А потому опришки мчать захистити честь молоді, на яку зазіхає пан-розпусник, і допомагають йому визволити наречену.

На думку М.Шалати, підзаголовок "казка" був "прикриттям" від цензури, насправді "Олена" – це "романтичне оповідання". М.Яценко вказував на казковість сюжету, з чим всіляко погоджуємося. Герой твору – "бідний селянин" Семенко сподівається не на власні сили, а на опришків. Ватажок Медведюк наділений рисами казкових персонажів. Тобто загальна соціальна сила виступає в ролі фантастичної, бо насильницький збройний спосіб встановлення соціальної справедливості, очевидні, уявлявся авторові ще винятковим.

Помсту опришки супроводжують народною піснею. Найбільш виразна постать у творі – сам ватажок. Його портрет виписаний у фольклорно-романтичному дусі, гіперболізований. Медведюк – енергійна, хоробра людина, справжній захисник скривджених. У цьому він бачить своє покликання, свій обов'язок.

До творчої спадщини М.Шашкевича належать листи – живий голос поета. У них – і його вразлива душа, житейські турботи, літературні погляди і художній хист. Найцінніші з них – це листи до друга-однодумця Михайла Козловського (їх три). У них – ідея єдності українського народу, культури. Ще два листи – до Антона Гладкого з Одеси, кандидата права, який у 1871-1872 рр. перебував у Галичині, в основному – у Львові, і зачаровував своїм хистом та знаннями всіх, з ким знайомився.

М.Шашкевича турбувала доля народної освіти. Для своїх земляків ще в 1836 р. склав "Читанку для діточок в народних училищах руських", у якій, за його власними словами, веде дітей за ручку від сучасності до майбутнього, від їх хати – у широкий світ. Трудився він над "Граматиною руською", яку не встиг закінчив.

М.Шашкевич виявив себе обдарованим поетом, хоча дуже рано помер, а багато з того, що написав, до нас не дійшло. Про це свідчив син письменника, який писав: "То певне, що тільки мала частина его творів надрукована; далеко більша частина пропала, то у добрих приятелів, таких як Я.Головацький, то таки у моєї матері, котра, не знаючи цінності цих паперів, не ховала їх – а так брав, хто хотів, та на що хтіли... Не знав ціни моєї спадщини і я, а коли пізнав її – мало що й лишилося з неї".

Передчасна смерть М.Шашкевича 1848 р. стала тяжкою втратою для українського національного відродження в Галичині й виявилася фатальною для однодумців. "Щось остаточно зламалося у їхніх крихких душах. Остаточно, бо вже й раніше більш чи менш виразно проступали симптоми того, що зробить їх якщо не духовними самогубцями, то, принаймні, тими нещасливими людьми,

які самі ж знецінюють власноруч зроблене", – писав С.Гречанюк.

На жаль, для нащадків не залишилося навіть портрета М.Шашкевича. Художник М.Івасюк намалював портрет батька з сина – Володимира, який, за свідченням сучасників, був дуже схожий на нього; І.Труш змалював портрет М.Шашкевича з Т.Лежогубського, на думку друзів поета, теж на нього схожого.

За типом митця, котрий у творчій діяльності поєднав фольклорні і літературні начала, синтезував громадянські мотиви з інтимно-сповідальними, оригінальну творчість з перекладами, М.Шашкевич виявився предтечею І.Франка.

Іван Вагилевич (1811-1866)

Перші поезії написав польською мовою, бо в нього було широке коло знайомств поміж польських культурних діячів. Коли національно-визвольний рух у Галичині досяг свого апогею, він був священиком у с. Нестаничах Золочівського округу (1846-1848). Залишив самовільно парафію, щоб редагувати газету "Дневник руський", яка починає виходити з 1848 р. Газета була українсько-польською і мала на меті винайдення сходжень у менталітеті цих двох народів. Фінансували її польські аристократи. "Дневник Руський" ставив перед собою нібито прогресивну мету – пропагувати ідею українсько-польського зближення у Галичині, а по суті мова йшла про підпорядкування українських інтересів польсько-шляхетським великодержавним зазіханням. Видавці намагалися схилити на свій бік насамперед селянські маси та українське духовенство і всіляко захвалювали принади життя селян у Польщі.

Газета друкувала і чимало інших матеріалів: тут був опублікований вірш Г.Яблонського "Мученикам вольності" (1847), присвячений Т.Шевченкові та його побратимам, подавалася інформація про Т.Шевченка, про нагальні проблеми відродження української народності. Але на дев'ятому номері видання газети було припинено. Отже, І.Вагилевич зайняв тут позицію, яка була далекою від політичної платформи його наставників.

І.Вагилевич був захоплений українською старовиною, працював над фундаментальною працею з демонології, яку не встиг завершити; переклав "Слово о полку Ігоревім"; у співавторстві з А.Бельовським – "Повість времінних літ", яка вийшла вже по його смерті. Актуальними і нині залишаються його слова: "Минуле для нас є святою спадщиною гідних шани предків. Його предмет дуже важливий, бо в ньому... починається наша сучасність". Він упорядкував "Словар южноруського язика" на 10 000 слів, писав статті з етнокультурних проблем, укладав українську граматику. Багато праць І.Вагилевич полишив незавершеними.

Народився І.Вагилевич 02.09.1811 року у с. Ясень Івано-Франківської області в родині священика. Після закінчення нормальної школи у м. Бучачі вчився у Станіславській гімназії. З 1830 по 1838 р. – І.Вагилевич – студент Львівського університету. Тут познайомився з М.Шашкевичем і ввійшов до гуртка однодумців. Стояв на радикальних позиціях у питаннях про методи діяльності гуртка, вимагав діяти рішуче. Захоплювався етнографією, історією та археологією. У "Русалці Дністровій" опублікував перші наукові розвідки та художні твори (поему "Мадей", добірку народних пісень та передмову до них), через що опинився під наглядом поліції і після закінчення навчання в 1838 р. довгий час був безробітним.

Посилено займався самоосвітою. Не маючи змоги присвятити себе науці в умовах цісарської Австрії, в 1847 р. звертається до російського уряду з проханням дати йому посаду на кафедрі слов'янських мов у Києві або Харкові, але прохання не задовольнили. Перебуваючи в нестатках, кидається до поляків. Хотів навіть стати католиком, але не вдалося, тож прийняв протестантство.

У 1851 році І.Вагилевичу пощастило влаштуватися на роботу в бібліотеці Оссолінських у Львові, а через 9 місяців за нестійкість релігійних переконань його було звільнено. Позбавлений постійної роботи, він близько десяти років підтримував нужденне життя своєї сім'ї випадковими заробітками.

Життєва дорога І.Вагилевича була нерівною. Після конфіскації "Русалки Дністрової", особливо після смерті М.Шашкевича, внаслідок переслідувань з боку австрійської влади, польської шляхти й уніатського духовенства, він відійшов від прогресивних ідей гуртка та української літератури. З 1838 року і до кінця життя виступав як учений, друкуючи фольклорно-етнографічні та історичні розвідки у чеських і польських виданнях.

Помер І.Вагилевич 10 червня 1866 р. Похований на Личаківському кладовищі у Львові.

Літературно-художній доробок письменника порівняно скромний: два поетичні твори українською мовою та кільканадцять польською, у яких виступив послідовним романтиком. У легендарно-історичнім творі "Мадей" автор, ідучи за народною думою, змальовує легендарну постать народного ватажка, борця за незалежність своєї вітчизни. І.Вагилевич розробляє тему опришків, хоча події, змальовані у поемі, відбуваються за часів Данила Галицького, а опришками називали учасників народно-визвольної боротьби проти феодално-кріпосницького гніту у XVI пол. XIX ст. на території Галичини, Буковини і Закарпаття. Твір прославляє боротьбу карпатських українців проти угорських загарбників, возвеличує волелюбність і нескореність, героїчний дух верховинців, поетизує народну силу: "Поверх коней яснобарві / Прапори сіяли, / Байраками і дебрями / Ратища мелькали".

У дусі героїчної народної пісні гіперболізує могутність і завзяття свого ватажка Мадея: "Кіньми зорю долиноньку, / Засію стрілами – / Переломлю вражі тучі, / Проллю кров ріками!".

У жорстокім нерівнім змаганні Мадей зазнав поразки, потрапив у полон до угрів, а його побратими полягли в нерівному бою на полі слави. Сумом і тугою бринять рядки поета, в яких смакується невдача та горе. Важко пояснити, чому саме поразка лежить в основі сюжету. Гомін битви, завзяття ватажка, борця за народне щастя, оспівування боротьби проти угорських поневолювачів – це у поемі головне.

Поема витримана в дусі народної історичної пісні, але має й елементи романтичної балади (буремні картини природи, діалогічна мова). Фольклорно-символічні образи заключної частини – зозуля, що кує жалібненько, чорні ворони, що "крячуть, кровцю попивають", сірі вовки, які "трупні рвуть і виють" – створюють особливий, сповнений романтичної таємничості і баладної трагічності колорит. Народнопісенний евфемізм пом'якшує розв'язку.

Твір перегукується зі "Словом о полку Ігоревім": Мадею природа віщує нещастя; Мадей, як Ігор, не відступає від свого одчайдушного задуму, довідавшись про перевагу ворожих сил ("Ніт вертаться сив Мадею / З соромом

додому); обидва прагнули зажити воєнної слави і обидва отримали поразку.

Цією баладою, сповненою романтичного пафосу героїчної боротьби, захоплювався Т.Шевченко та І.Франко, який зазначав: "Той "сив Мадей" Вагилевича, так сердечно і тепло написаний, – як же симпатичний нам, хоч знаємо, що він чоловік нелегальний".

Любовно-психологічний твір з демонологічними мотивами і образами "Жулин і Калина" автор назвав "казкою", підкресливши, що спирається на народно-міфологічну матрицю. Для нас твір цікавий як перший у творчості західноукраїнських поетів зразок класичної балади. Композиційно поділений на кілька частин. Маємо зачин, традиційний для балади (опис природи, глухої, непривітної): "Глухо, тихо докола, / Все в темку щезає, / Понад Дністром, понад бистрим / Сив туман лягає".

Авторська увага зосереджена на трагічних колізіях любовного трикутника, на душевних муках закоханих, на проблемі справжності почуттів і цільності натур. Через фольклорну образність автор виражає романтичне відчуття непорядкованості світу, дисгармонії міжособистісних взаємин.

Нещасний Жулин, дорікаючи своїй розлучниці, зустрічається з Калиною, але це вже не колишня кохана жінка, а осатаніла від ревнощів відьма. Жулин кидається у "вир глибокий, в річку бистреньку". Та навіть після смерті не знатиме він спокою, бо заклала його Калина "словами твердими / В ужа, з віку не тирятись / Віками вічними". Скінчилося страждання закоханих, після жахливої ночі настає погожий ранок: "На розвіті красить зоря / Та небо яснеє, / Котиться з-за хмар золотих / Сонце черленеє".

Романтичне звучання твору підсилює пейзаж. Автор надав баладі виразного українського колориту: дія сталася на березі Дністра, портрет Калини – типовий український, народнопісенний. Жулин – надзвичайно чутливий аж до сентиментальності, його переживання глибокі і щирі.

Отже, у творах, писаних українською мовою, І.Вагилевич виступає послідовним романтиком. Працюючи у руслі романтизму, він синтезував і вміло трансформував фольклорні традиції, власні почуття і переніс на національний ґрунт романтичні віяння чужоземних літератур.

Яків Головацький (1814-1888)

Я.Головацький стає відомий з 1846 року, коли опублікував статтю "Становище русинів в Галичині", яка, на думку М.Возняка, пробудила "сонне болото провінційного затишшя", оскільки викликала дискусії.

Був видатним культурним та громадським діячем, ученим-славістом – фольклористом, етнографом, літературознавцем, істориком, мовознавцем, бібліографом. Його спадщина різноманітна і велика: художні твори, статті "Пам'ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу", "Народні сербські пісні", "Поділ часу у русинів", "Іван Котляревський", "О житті і сочиненнях Грицька Основ'яненка", "Руські народні пісні", монографія "Очерк старославянського баснословія, или Мифологии", фольклорні збірки "Народні пісні Галицької та Угорської Русі" в чотирьох книгах, естетичний трактат "Три вступительніі предподаванія о руській словесности". Величезний епістолярій і редакторська робота.

Серед теоретиків українського романтизму йому належить першість у розробці концепції народності. Підтримував зв'язки з О.Бодянським,

І.Срезневським, М.Максимовичем.

Я.Головацький народився в с. Чепелі Золочівського округу в Галичині в багатодітній родині священика. Далекий предок Я.Головацького був начальником артилерії у Б.Хмельницького. Навчався спочатку в так званій нормальній школі (1820-1825), а в 1825-1839 роках – у семінарії та університеті у Львові, в духовній академії в Кошице й університеті в Пешті. Національно-визвольні ідеї М.Шашкевича, "Енеїда" І.Котляревського та збірки пісень М.Максимовича (їх двічі повністю переписав) запалили Я.Головацького до активної громадської та фольклористичної діяльності. Збираючи пісні, описуючи мову і побут народу, обійшов пішки Галичину, Закарпаття, бував на Буковині і в Угорщині.

Із М.Шашкевичем зустрівся у 1832 році; разом боролися за права рідної мови, за прогрес рідного краю і народу.

За участь у виданні "Русалки Дністрової" і зв'язки з культурними діячами слов'янського світу перебував під наглядом поліції і посаду священика зміг дістати лише у 1842 році. Спочатку жив у с. Микитинцях на Станіславщині, а з 1846 р у с. Хмелевій тодішнього Чортківського округу.

Вплив "Русалки Дністрової" на суспільну свідомість у передреволюційні роки був значний, що засвідчили й ухвали скликаного за пропозицією М.Устияновича восени 1848 року з'їзду діячів української науки й культури ("Собор учених руських"), метою якого було згуртувати сили галицько-української інтелігенції в справі національно-культурного відродження. Звичайно ж, на тих ухилах, позначилися загальна революційна ситуація й тогочасні політичні події, але мав рацію Т.Комаринець, стверджуючи, що цей з'їзд виходив із настанов "Русалки Дністрової". Прийняття правопису І.Жуківського було перемогою на з'їзді прогресивної української інтелігенції. Учасники виступили з різкою критикою польських шовіністів, які заперечували національні права українського народу й саме існування українців та їхньої мови взагалі. На повний голос прозвучав заклик до консолідації національних сил, до об'єднання зусиль ще нечисельної і роздрібленої української інтелігенції, що також було однією з настанов "Русалки Дністрової".

Я.Головацький виступив із доповіддю "Розправа про мову південноруську", в якій говорив про величезні можливості української мови, розкривав її багатства. Він вважав, що в основі літературної лежить народна мова.

Ставши деканом, а в 1864 р – ректором Львівського університету, в якому викладав українську мову і літературу, міг би немало зробити для народу навіть у тогочасних умовах, але очі його дедалі більше косували на російський трон. Звідти сипалися щедрі нагороди, і він дедалі активніше виступає "в піддержку руського дела в Галиции", змінюється "до неможливого", за словами Р.Горака. Його нагороджують медаллю московської етнографічної виставки, обирають членом кафедри російської мови та літератури Одеського університету, радо друкують його московфільські статті.

Під впливом М.Погодіна, Д.Зубрицького Я.Головацький у 50-х роках перейшов на реакційні позиції московфільства, відцурався рідної мови. У 1867 р. за участь у Московській етнографічній виставці, у "слов'янофільських маніфестаціях" був звільнений австрійським урядом з посади університету і

виїхав до Росії. Не одержавши університетської кафедри, Я.Головацький погодився на пропозицію графа Толстого і пішов працював головою Віленської комісії для розбору і видання стародавніх актів.

Пише статті, в яких перекреслює колишні ідеали і паплюжить справу "Руської трійці". Українофіли йому ненависні, то для нього "україномани", а назву "українці" вважає образливою для своїх недавніх земляків. У певних колах користується неабияким авторитетом. Щоправда, не бракує інших учених, які роблять у науці не менше, але хіба їх так обдаровують: золота Уваровська медаль, перстень від царя, опіка цариці, маєтки, добряча платня і ордени – святої Анни II ступеня, святого Володимира, святого Станіслава. Вже він не греко-католик, а православний. Помер (13 травня 1888 р.).

Як поет Я.Головацький передусім романтик, на його творчості позначився вплив народної творчості. Популярною піснею стала його поезія "Туга за родиною": "Я в чужині загибаю, / По чужині блуджу, / За своєю родиною / Білим світом нуджу".

Притчево-алегоричний вірш "Весна" є ніби поетичною інтерпретацією суспільно-культурної діяльності "Руської трійці", де поет проголошує: "Хто працює, оре, сіє, / Той і плодів ся надіє".

Громадсько-культурний маніфест "Руський з руським повстрівався" ["В альбом Ізмаїлу Срезневському"] демонструє почуття радості і творчої наснаги від зустрічі однодумців, борців за одну справу. Задуми, плани культурного єднання – це вияв історичної спільності народу, рішучість разом іти в життєвих змаганнях. Пізніше Я.Головацький признається, що його вразила сердечність і дружелюбність І.Срезневського. І цей твір, і поезія "Братові з-за Дунаю" закликає наддніпрянських і наддністрянських українців до єдності.

Я.Головацький є автором прозових творів – це художні обробки народних казок, приказок, анекдотів, байок: "Приказочки", "Байки і небилиці", "Рак і Ворона", "Вовк і бабині телята" та ін.

Драматичні балади Я.Головацького – це поетичні переспіви із сербської мови: "Заручена з воєводою Степаном", "Дем'ян і його любка", "Зависть", "Смерть милих".

Я.Головацький – це і видавець. У 1834 році з М.Шашкевичем він готував збірник "Зоря", був відповідальним за друкування "Русалки Дністрової", за що до кінця свого життя був під наглядом влади.

У 1846-1847 рр. разом із братом І.Головацьким підготував хронологічно другий після "Русалки Дністрової" західноукраїнський літературно-науковий альманах "Вінок русинам на обжинки", де вмістив оригінальні поезії, переклади сербських пісень, статті. Видав німецькою мовою статтю "Про становище русинів у Галичині", де подав голос на захист національно пригнічених галичан. Номер журналу зі статтею був зразу конфіскований, бо в ній письменник затаврував кріпосництво, висміяв вище чиновництво. Один примірник журналу потрапив до Львівської семінарії, і студенти за ніч написали 150 примірників статті. І.Франко писав з цього приводу, що це був найсмівливіший твір галицької публіцистики до 1848 року.

У наукових працях Я.Головацький відстоював спільність української мови для всього народу, обстоював право розмовляти і писати українською мовою. Пишучи статті, присвячені І.Котляревському, М.Шашкевичу, письменник

всіляко популяризував українську літературу.

Імена діячів "Руської трійці" збереглися у пам'яті нащадків тому, що в доробку їхньому були конкретні справи, звершені з думою про народ, і найбільша серед них – "Русалка Дністровая". То – вічний пам'ятник чистій юнацькій дружбі, святим пориванням і "Руській трійці", душею якої був М.Шашкевич.